

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei [Olisi tarkoituksenmukaista aloitteen mukaisesti määritellä tietyt kriteerit, milloin lainsäädäntöhankkeista tehdään jälkiarviointi. Kattavan selvityksen tekeminen kaikista lainsäädäntömuutoksista ei varmaankaan olisi tarkoituksenmukaista eikä välttämättä käytännössä mahdollista. Jälkiarviointien kuten myös vaikutusten arviointien kohdalla edellytetään oikeanlaista osaamista sekä resursseja ja aikaa. Kriteerit, mistä hankkeista laajempia arviointeja tehtäisiin, tulisi määrittää. Lisäksi tulisi pohtia, olisiko kaikki lakimuutokset arvioitava jollakin tasolla. Jälkiarvioinnin laajemman koordinoinnin ja olemassa olevien kriteerien avulla voisi olla paremmin selvitettävissä, miten lainsäädäntö toimii käytännössä, onko esimerkiksi tietyt kustannussäästöihin tähtäävät ohjaavat toimenpiteet otettu käyttöön ja millaisia tietojärjestelmiin tai viestintään liittyviä muutoksia niiden parempi implementointi vaatisi.]

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Kuten aloitteessakin todetaan, olisi tarkoituksenmukaista aloittaa laajoista, poliittisesti tärkeistä taikka laajoihin hyvinvointivaikutuksiin tähtäävistä lainsäädäntöhankkeista. Hankkeista, joista haetaan erityisiä kustannussäästöjä taikka joilla on yhteiskunnallista laajaa merkittävyyttä taikka vaikuttavuutta. Lainsäädännön jälkiarviointi olisi tarpeen myös erityisesti kansalaiseen ja kotitalouksiin liittyvien vaikutusten ollessa suuria. Nämä muutokset (esim. muutokset sosiaaliturvassa ja sosiaali- ja terveystaloudessa, työllisyyspalveluissa ym.) edellyttävät erityistä panostusta, koska esim. asiakkaiden käyttäytymisen vaikutuksia on todella haasteellista arvioida etukäteen. Tulee myös huomioida, että kaikissa tapauksissa laadukkaan jälkiarvioinnin tekeminen ei ole mahdollista.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

laajempina kokonaisuuksina [Usein säädöksittäin tarkastelu on liian kapeaa, säädösmuutoksilla on laajempia vaikutuksia usein moneen paikkaan ja siten laajempien kokonaisuuksien tarkastelu olisi hyvä lähtökohta.]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Kyllä pitäisi, ehdottomasti. Lain valmisteluvaiheessa tulisi ensinnäkin arvioida, onko jälkiarviointi mahdollinen. Lainsäädännön vaikutusten arvioinnin ajankohdassa pystytään paremmin arvioimaan se, miten pitkän ajan päästä esimerkiksi kustannussäästöjä, vaikutuksia kotitalouksiin ja kansalaisiin sekä organisaatioihin ja yhteiskuntaan laajemminkin on haettu. Jälkiarviointia varten pystytään myös vaikutusten arviointivaiheessa tunnistamaan ne tiedot, mitä jälkiarviointia varten tulisi kerätä jo lainsäädännön voimaantulovaiheessa ja aiemminkin. Valmisteluvaiheessa tulisi myös suunnitella ja vastuuttaa jälkiarvioinnin toteutus ja taho, joka siitä vastaa. Samalla on varmistettava jälkiarviointien resursointi ja aikataulutus. Jos toteutettava jälkiarviointi perustuu esim. koeasetelmaan (kuten perustulokokeilussa), vaatii arvioinnin suunnittelu paljon resursseja.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Koordinoivan tahon tulisi varmistaa, että rahoitus varmistetaan jo etukäteen, mikäli lainsäädännön jälkiarviointi katsotaan lainsäädännön valmisteluvaiheessa tarpeelliseksi (erillisten päätettävien kriteerien perusteella). Jälkiarvioinnin aikataulutus on myös hyvä suunnitella ja tunnistaa ne tahot ja tutkimuslaitokset, joiden tulee olla mukana jälkiarvioinnissa. Näille organisaatiolle tulee varata rahoitus etukäteisesti. Esimerkiksi Kelassa usea jälkiarviointi tutkimukselliselta pohjalta on toteutettu mm. harkinnanvaraiseen kuntoutukseen varatusta budjetista. Paras vaihtoehto olisi kuitenkin rahoittaa jälkiarviointien tekeminen valtiolta, esim. VN teas –järjestelmän tapaisesti. Tämä varmistaisi jälkiarviointien laadukkaan toteutuksen ja tuottaisi sitä tietoa, mitä jälkiarvioinneilta odotetaan.

Erillisbudjetit muutosten yhteydessä ovat tarpeen laajempien tutkimuksellisten, esimerkiksi kokeiluhankkeiden kohdalla. Perustulokokeiluun varattiin erillinen 20 miljoonan euron budjetti, joka kattoi myös tutkimuksellisen arvioinnin tekemisen. Oppia tähän voisi ottaa Suomen perustulokokeilun suunnittelusta ja toteutuksesta.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Suunnitelmallisesti ja systemaattisesti, tietyn mallin luominen olisi toivottavaa. Lainsäädännön muutosten vaikutusten arvioinnin yhteydessä olisi syytä aina arvioida, täyttääkö muutos kriteerit, joiden pohjalta jälkiarviointien toteuttaminen todettaisiin. Tunnistettaisiin osapuolet, joiden on oltava mukana ja vastuutaho, joka toteuttaa varsinaisen jälkiarvioinnin. Tilastot, tietovarannot, analytiikka sekä tutkimuksen hyödyntäminen olisi arvioitava samassa yhteydessä.

Toteutussuunnitelman laatiminen olisi tärkeää, sen pohjalta toteutus etenisi. Suunnitelmaan on kerättävä pohjatiedot, mitä jälkiarvioinnin pohjana käytetään, sovittava mikä taho toteuttaa jälkiarvioinnin ja mitä menetelmiä käytetään. Oikeat asiantuntijat tulisi kiinnittää jälkiarviointiin ja sisällyttää myös mukana olevien organisaatioiden omiin suunnitelmiin riittävän ajoissa.

Datasta tutkimalla voi saada käsityksen lainmuutoksen kustannusvaikutuksien tarkkuudesta (tehokkuus), jos on pystytty poissulkemaan kaikki muut mahdolliset tekijät, jotka ovat vaikuttaneet lainmuutoshankkeen voimaantulon jälkeiseen kehitykseen. Loppujen lopuksi pelkän datan perusteella vaikutusten mittaaminen voi olla vaikeaa tai jopa harhaanjohtavaa. Tarvitaan siis useampia eri tutkimusmenetelmiä (sekä resursseja) ja niiden tuloksien perusteella tulkitaan tehokkuus. Lähtökohtaisesti tulisi peilata lopputulosta kehittämishankkeen tavoitteeseen. Tämä vaatii varmasti paljon kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta. Kelan näkökulmasta ”taloudellisten vaikutusten tehokkuus” tai ”vaikutus yksilön asemaan” on osa kokonaisuutta, jota ei aina pystytä tarkasti mittaamaan.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Huolellisella etukäteisvalmistelulla. Lainsäädännön muutosten valmisteluvaiheeseen ja vaikutusten arviointiin panostamalla sekä suunnittelemalla huolella jo jälkikäteisarviointia ja siihen tarvittavia tietoja, tutkimusta, tutkimusmenetelmiä ym. varmistetaan hyvä jälkiarviointien laatu. Myös resurssien ja etukäteisaikataulutuksen suunnittelu varmistaa jälkiarviointien laatua. Tulee laatia periaatteet ja ohjeistus jälkiarviointien toteuttamistavasta. Arvioinnissa käytetyt määritelmät ja käsitteet tulee sopia etukäteen.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Lainsäädännön muutosten valmistelussa tulisi huomioida ja tunnistaa ne organisaatiot ja tutkimuslaitokset, jotka olisivat mukana sekä vaikutusten arvioinnissa että jälkikäteisarvioinneissa. Tiedot, minkä avulla vaikutuksia jälkikäteisesti arvioidaan, tulisi tunnistaa ja luoda malli, jonka avulla arviointia voidaan jälkikäteen tehdä. Yhteistyön lisäämisen osalta tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa voisi luoda mallin, kehikon, jonka avulla yhteistyötä lisättäisiin. Tämän mallin avulla toteutettaisiin tarvittaessa sekä etukäteis- että jälkikäteisarviointia. Samalla varmistettaisiin myös etukäteen arviointiin tarvittava resursointi ja aikataulutus, jotta välttyään liialta kiireeltä ja liian pinnalliselta arvioinnilta jälkikäteen. Yksi malli voisi olla esimerkiksi Suomen perustulokokeilun tyyppinen tutkimuskonsortien perustaminen laajoihin tutkimuksellisiin, esim. kokeiluhankkeisiin. Näissä tiedon tuottaminen, tutkimus ja erityisesti vaikutusten arviointi jälkikäteen on tärkeässä, ellei jopa pääosassa.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustele.

kyllä [Yhtenäinen tapa toteuttaa jälkiarviointeja edellyttää koordinointia ja johtamista. Valtioneuvosto voisi kokonaisvaltaisesti luoda mallin ja kriteerit kaikille lainsäädäntöhankkeille.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustele.

muu menettely, mikä? [Lainsäädännön arviointineuvosto voisi koordinoida jälkiarviointeja, toinen vaihtoehto olisi toteuttaa tehtävä ministeriöiden välisenä yhteistyönä.]

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Jälkiarviointien mallin ja kriteerien luominen jälkiarviointien kohteena olevista lainsäädäntöhankkeista olisi alkuun toteutettava yhteisesti. Jälkiarvioinnin periaatteet ja ohjeistus,

jälkiarviointien teettäminen, arvioinneista tiedottaminen kuuluisivat koordinoitaviin. Koordinointi edellyttäisi arviointien käynnistymisen, toteutuksen seurannan, tulosten viestimisen sekä myös aiemmin tehtyjen jälkiarviointien ja lainsäädäntöhankkeiden kokonaishallinnan ja oppimisen aiemmista arvioinneista.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Jälkiarviointien tulosten viestiminen ja läpinäkyvyys on tärkeä asia. Jälkiarviointeja tulisi läpikäydä muutoksen kohteena olevien toimeenpano-organisaatioiden, poliittisten päätöksentekijöiden sekä valtionhallinnon ao. ministeriöiden kanssa systemaattisesti. Jälkiarviointien hyödyntämisessä tulisi kiinnittää huomioita erityisesti saavutettuihin tai saavuttamatta jääneisiin tavoitteisiin sekä muihin vaikutuksiin. Myös muutoksesta aiheutuvat lieveilmiöt sekä odottamattomat (esim. asiakkaiden käyttäytymisvaikutukset tai vaikutukset kotitalouksiin) vaikutukset tulisi saada paremmin esille. Jälkiarviointeja tulisi hyödyntää myös vastaavatyypisissä muutoksissa myöhemmin. Niistä saatuja tietoja tulisi nostaa esille aina kun muutostarpeita lähdetään edistämään ja siten arviointien kategorisointia voisi harkita myös. Valtionhallinnon ja eri organisaatioiden asiantuntijoiden sekä poliittisten päätöksentekijöiden vaihtuvuus aiheuttaa haasteen sille, että uuden asian toteuttamisen vaikutuksia voidaan pitää hyvinä, vaikka samaa / samantyyppistä muutosta on tehty ja toteutettu jo aiemmin. Historiatiedon näkyvyys siis on tärkeää, jotta opimme menneestä emmekä tee samoja virheitä uudelleen. Tämä toki muuttuu myös ajassa kun yhteiskunta muuttuu koko ajan.

Jos jälkiarvioinnissa tulee esiin se, että taloudellisten vaikutusten etukäteisarviointi on ollut haasteellista, koska kaikkea olemassa olevaa dataa ei ole ollut käytettävissä, tulisi tällöin tutkia, onko perusteltua, että jatkossakaan sitä ei olisi käytettävissä. Etukäteisarvioinnille tulee olla riittävät edellytykset (mm. tarvittavat yksilötason tietoaaineistot)

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Selkeä malli myös tähän kokonaisuuteen, yksi paikka, mistä kaikki tehdyt jälkiarvioinnit löytyvät kategorisoituna ja selkeällä tavalla viestittyinä. Viestiminen jälkivaikutusten arvioinnista systemaattiseksi. Avoimia tilaisuuksia / webinaareja, joissa tehtyjä jälkiarviointeja esitellään laajalle joukolle, mukaan poliittiset päätöksentekijät, valtionhallinto, toimeenpano-organisaatiot ja muut tahot, kansalaiset. Jälkiarviointien tulisi olla julkista tietoa.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustelee.

kyllä [Erityisen kiinnostavaa on kansalaisille ja organisaatiolle tietää miten hallituksen edellyttämät lainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet ja onko lainsäädännön muutosten tavoitteet toteutuneet. Julkisen hallinnon avoimuus edellyttäneen helppoa saavutettavuutta jälkiarviointeihin ja tuo samalla toivottua läpinäkyvyyttä. Alla oleva kysymys ei mahdollista useamman kohdan valintaa, joten toteamme tähän että sivuston tulisi sisältää vähintäänkin suunnitellut jälkiarvioinnit ja tehdyt jälkiarvioinnit, selkeästi ja ymmärrettävästi viestittyinä.]

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

tehdyt jälkiarvioinnit

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

Jälkiarviointeja ja niiden koordinaatiota puoltava seikka ovat myös mm. tietojärjestelmäkustannukset ja ylipäänsä toimeenpanon vaatimat resurssit. Kun nähdään ja tutkimusten kautta osoitetaan, kuinka paljon resursseja lainsäädäntömuutokset ja niiden toimeenpano edellyttävät, olisi ehkä enemmän ymmärrystä myös siihen, millaisia uudistuksia kannattaa tehdä ja millä aikatauluilla.

Jälkiarviointi antaisi osaltaan myös tietoa, miten lakimuutos on vaikuttanut asiakkaiden asemaan ja millaisia haasteita toimeenpanossa on ilmennyt lakimuutosten voimaantulon jälkeen (esimerkiksi yksinkertaiselta vaikuttanut säännös voi aiheuttaa merkittäviä haasteita toimeenpanossa). Kela tekee tällaista arviointia arjen työssään ja on toimeenpanosta saamiensa kokemusten perusteella tarvittaessa yhteydessä ministeriöön tarvittavien toimenpiteiden arviointia varten. Säännönmukainen jälkiarviointi antaisi tälle työlle systemaattisuutta. Lisäksi kaikkien toimeenpanoon osallistuneiden kokemukset ja näkemykset muutoksesta pystyttäisiin huomioimaan paremmin, kun jälkiarviointi olisi laajemmin osallistavaa.

Oppia voisi ottaa hyvistä jo olemassa olevista esimerkeistä, tässä yksi niistä:

Esimerkkinä nuoren ammatillisen kuntoutuksen lakimuutos (voimaan 1.1.2019).

Kyseisen lakimuutoksen valmisteluvaiheessa jo mietittiin seurannan/arvioinnin tarvetta ja tutkimuksen käynnistämistä Kelassa. Hallituksen esitykseen kirjattiin (HE 133/2018, kohta 3): ”Ehdotettujen muutosten vaikutuksia selvitettäisiin seurantatutkimuksella, jossa tarkasteltaisiin, miten nuoret ovat päässeet Kansaneläkelaitoksen ammatilliseen kuntoutukseen uusien myöntämisedellytysten mukaisesti ja miten nuorten opiskelu- ja työllistymispolut ovat toteutuneet. Lisäksi selvitettäisiin, miten aiempaa joustavammät mahdollisuudet päästä ammatilliseen kuntoutukseen ilmenisivät nuorilla eri toimeentuloturvaetuksien käytössä ja etuuksille siirtymisen väylissä.”

Ajatuksena oli aloittaa seuranta mahdollisimman pian jo kun laki tulee voimaan, missä määrin nuoret alkavat hakeutua kuntoutuspalveluihin (uusi palvelu NUOTTI-valmennus, TEAK, AKSE ja koulutuskokeilu) ja siis seurata kehitystä saajamäärissä kuukausittain (ikä, sukupuoli, väestöosuudet alueittain, eri palvelut).

Aloitimme suunnittelun päivitettävästä tietopakettista v. 2018, ensimmäinen tietopaketti julkaistiin vuoden 2019 lopussa ja tietopakettia on päivitetty useampaan kertaan. Viimeisin päivitys kesäkuussa 2021 https://www.kela.fi/nuoren-ammattillinen-kuntoutus_tietopaketti Ensimmäisissä tietopaketeissa oli enemmän taustaa ja tietoja mm. lakimuutosta edeltäneestä NEET-nuorten kuntoutuksen kehittämisprojektista vuosina 2018–2019. Kesäkuussa 2019 julkaisimme kehittämisprojektin nuorista Kelan rekisteritietoihin perustuvan kirjoituksen ”Nuoret pääsevät kuntoutukseen aiempaa helpommin” <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4985>

Rekisteritietoihin perustuva seurantatutkimus (ks. HE 133/2018) on Kelassa nyt käynnissä. Mm. saajamäärien kehitystä koskevan tiedon tuottaminen kannattaa aloittaa vaikka heti kun lakimuutos tulee voimaan, mutta seurantatutkimus ja arviointi vaikutuksista on mielekästä kun aikaa ehtii (edes hieman) kuluu lain voimaantulosta. Kelassa myös toteutetaan Kelan toimihenkilöihin kohdentuva tutkimusosio kyselyin/haastatteluin (selvitetään uudenlaista haku- ja käsittelyprosessin merkitystä kuntoutukseen ohjautumisessa ja Kelassa tehtävässä päätöksenteossa). Kelassa toteutettavan tutkimuksen lisäksi HAMK toteuttaa tutkimuksen (enemmän laadullisin menetelmin) NUOTTI-valmennuksen toteutumisesta asiakkaan, kuntoutuksen palveluntuottajan ja kuntoutukseen ohjaavan tahon näkökulmasta.

Edellä olevan esimerkin pohjalta korostuvat jälkiarvioinnin osalta seuraavat asiat: etukäteisarviot, lakimuutoksen voimaan tullessa seuranta, kertyvät tilastotiedot ja tiedon tuottaminen nopeasti ja ”ajassa” sekä jälkikäteisarviointi mukaan lukien seurantatutkimukset. Ja arviointi moninäkökulmaisesti ja eri menetelmiä hyödyntäen on tärkeitä. Asian huomioiminen jo lainsäädännön muutoksen valmisteluvaiheessa varmistaa myös jälkiseurannan ennakoinnin ja resursoinnin.

Myös mm. diabeteslääkitystä koskevan lainsäädännön muutoksen kohdalla tehtiin vastaava seuranta, eduskunta edellytti seurantaa lainsäädäntöä käsitellessään: Tyypin 2 diabeteksen hoidossa käytettävien lääkkeiden korvaustasoa insuliineja lukuun ottamatta alennettiin vuonna 2017. Ne siirrettiin ylemmästä, 100 prosentin erityiskorvausluokasta alemmaan, 65 prosentin erityiskorvausluokkaan Hallitus arvioi esityksessään (HE 184/2016 vp), että muutos aiheuttaa osalle diabetespotilaista merkittäviä lääkeomavastuun nousuja. Lisäksi arvioitiin, että muutos voi siirtää lääkemenoja maksettaviksi toimeentulotuesta. Eduskunta edellytti (EV 187/2016 vp –HE 184/2016 vp) , että muutoksen vaikutuksia sekä diabeteslääkkeiden että toimeentulotuen käyttöön seurataan.

Tutkimus: Kelan tutkimusyksikössä tyypin 2 diabeteslääkkeiden korvaustasoon alentamisen vaikutuksia diabeteslääkkeiden käyttöön sekä toimeentulotuen käyttöön on arvioitu käynnissä olevassa rekisteritutkimushankkeessa. Hankkeessa on julkaistu kaksi kansainvälistä vertaisarvioitua alkuperäistutkimusta sekä niihin liittyvät kotimaiset blogitekstit. Tutkimusten tuloksista on tehty erilliset mediatiedotteet ja myös tiedotettu sosiaali- ja terveysministeriöön.

Tulokset ja julkaisut:

Tyypin 2 diabeteslääkkeiden ostajaa kohden laskettu keskimääräinen kuukausikulutus väheni korvaustason alentamisen jälkeen hieman. Insuliinien kulutuksessa ei samaan aikaan havaittu kasvua.

Alkuperäistutkimus 1: Rättö H, Kurko T, Martikainen J, Aaltonen K. The impact of a co-payment increase on the consumption of type 2 antidiabetics – A nationwide interrupted time series analysis. Health Policy. Saatavilla verkossa: <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2021.05.007>

Blogi 1: Rättö H, Aaltonen K. Tyypin 2 diabeteslääkkeiden kulutus väheni korvaustason laskun jälkeen (Luettavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6023>)

Korvaustason alentaminen vuonna 2017 lisäsi toimeentulotuen maksusitoumuksen käyttöä tyypin 2 diabeteslääkkeiden ostamisessa, kun sitä tarkastellaan suhteessa maksusitoumuksen käyttöön verenpaine- ja sepelvaltimotautilääkkeiden ostamisessa.

Alkuperäistutkimus 2: Rättö H, Aaltonen K. The effect of pharmaceutical co-payment increase on the use of social assistance-A natural experiment study. PLoS One. 2021 May 5;16(5):e0250305. doi: 10.1371/journal.pone.0250305.

Blogi 2: Rättö H, Aaltonen K. Tyypin 2 diabeteslääkkeiden omavastuun korotus lisäsi toimeentulotuen maksusitoumuksen käyttöä (Luettavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5965>)

Diabeteslääkkeiden korvaustason muutoksen vaikutusten arvioinnin tapauksessa esim. etukäteen tehtiin simuloitteja, ja tilastoihin perustuen seurattiin välittömästi niitä asioita, joita tilastoista oli mahdollista seurata. Lisäksi käytettiin erilaisia aineistoja ja lähestymistapaa muutoksen tarkasteluun.

Paitsi diabeteslääkkeiden korvaustason muutokseen, Kelan tutkimuspalvelut on tehnyt sekä etukäteisarvioita että jälkiarviointeja useista lääkekorvausjärjestelmän muutoksista. Melko tyypillisesti niissä on ollut kärkenä arviointi onko asetetut kustannussäästöt (korvausmenoissa) saavutettu, koska tämä on ollut melkein aina lakimuutoksen taustalla oleva päätavoite. Tämä on usein myös resursseihin liittyvä kysymys. Edellistä muutosta ei ehdi kuin hiukan raapaista jälkiarvioinnin tasolla, kun jo siirrytään seuraavan muutoksen (ennakko)arviointiin. Jatkuvasti muuttuvat järjestelmät asettavat myös haasteita arvioida yksittäisten muutosten ”muista muutoksista eritettyä” vaikutusta. Toki näihinkin löytyy menetelmiä, mutta asettaa haasteita.

Enenevässä määrin olisi varmaan tarpeellista arvioida lakimuutosten vaikutuksia laajempiin sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuuksiin. Tämän tyyppiset arviot vaativat resursoinnin lisäksi huolellista etukäteissuunnittelua ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Jälkiarviointien toteutuksen mallissa olisi tärkeää huomioida myös muutosten kansainväliset ja EU-tasoiset vaikutukset.

Turunen Marjukka
Kansaneläkelaitos